

FORRÁSOK

A Szociáldemokrata Párt a magyar béke-előkészítésről. 1946. április 6.

„A magyar béke-előkészítés ügye közel egyévi adatgyűjtő munka után holtpontra jutott, mert kiderült, hogy a magyar közvéleményt képviselő politikai pártok nem tudtak megegyezni olyan politikai vonalvezetésben, amely az összegyűjtött adatok felhasználását a demokratikus Magyarországra, a magyar nép megfelelő képviselését tenné lehetővé a Békekonferencián. Nem tudunk megegyezni azért, mert egyrészt a pártok egy része nincsen tisztában a jelenlegi világpolitikai helyzeten belül adott lehetőségekkel, másrészt mert a nézeteltérés a követendő út tekintetében külpolitikai és tárgyi síkról belpolitikai és érzelmi síkra tolódott el.”

Idézi: Romsics Ignác: *Az 1947-es párizsi békeszerződés*. Osiris Kiadó, Budapest, 2006. 137.

Auer Pál: Magyarország és a Duna-medence

„Bizony a dunai népek nem a napos oldalon élnek. De ennek jórészt ők maguk az okai. Ahol gyűlölet az úr, ott nincs boldogság. Mentségükül csak az szolgál, hogy nincs a földön még egy hely, ahol aránylag nem nagy területen oly sok kis nemzet él, mint Délkelet Európában. És mégis, sőt éppen ezért meg kell találni azt a megoldást, amely valamennyi dunai népnek érdeke. Az eddigi kísérletek sikertelensége nem ok a lemondásra. [...] a fejlődés iránya kétségtelenül a nemzetek szövetkezése, nagyobb gazdasági területek létesítése.

De azért nem szabad nagyon messzemenő terveket kovácsolnunk és túlságosan vérmes reményeket táplálnunk. Isten malmait lassan őrölnék. Kerülnünk kell mindent, amiből arra lehetne következtetni, hogy itt valami politikai tömörülés készül, mert ez gyanakvást keltene más népekben. Az együttműködés politikai célja csak az lehet, hogy a magunk és a dunai térséggel szom-

OLTI ÁGOSTON

A kisebbségi magyarok ügye a magyarországi béke-előkészítésben

Magyarország, miután 1938–1941 során viszszerzette a trianoni békeszerződéssel elvesztett területeinek egy részét, a második világháború befejezésekor újra szembe kellett nézzen elvesztésükkel. A szomszédos államokkal szemben az országnak kevés esélye volt a revíziós tervek érvényre juttatására, el kellett ismerni, hogy „egy legyőzött ország vagyunk”. Azok az országok, amelyekkel Magyarországnak területi vitái voltak vagy a győztesek oldalán fejezték be a háborút (Jugoszlávia, Csehszlovákia), vagy a sikeres kiugrás hatására kedvező fegyverszüneti egyezményt tudtak kötni a nagyhatalmakkal (Románia). Az, hogy az ország a harcok befejezése után csak korlátozott szuverenitással rendelkezett (Szövetséges Ellenőrző Bizottság), szintén csökkentette a magyar kormány diplomáciai mozgásterét.

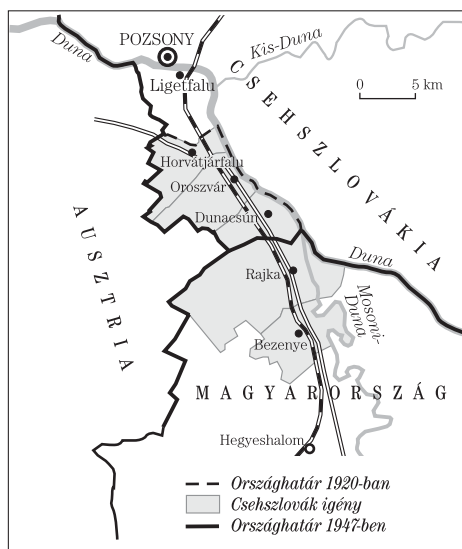
A szomszédos államokban a harcok befejezésekor jelentős magyar kisebbség élt, amelynek a front elvonulása után a többségi nemzet adminisztrációjának berendezése során súlyos **atrocitásokat** kellett elszenvednie. **Délvidéken** az 1944 ősze és 1945 tavasza között eltelt fél év során több mint 20.000 magyar áldozata volt a szerb

leszámolásoknak. A kegyetlenkedések hatására a Délvidéki magyarság 20%-a (mintegy 85.000 ember) Magyarországra menekült.

Észak-Erdélyben a román közigazgatás bevezetése után bevonuló csendőrség és az ún. önkéntes egységek (a legismertebb a szárazajtai és a csíkszentdomokosi kivégzéseket elkövető Iuliu Maniu Önkéntes Egység) bosszúló hadjárata során mintegy 100 magyart végeztek ki és több mint 40.000-et internáltak. A szovjetek a vérengzéseket ürügyként használva Észak-Erdélyben katonai közigazgatást vezettek be. Ezt a lépésüket az atrocitásokkal indokolták, azonban ezzel csupán nyomást akartak gyakorolni a bukaresti kormányra annak érdekében, hogy elősegítsék a belpolitikai erőviszonyok a kommunisták számára előnyös megváltoztatását.

Kárpátalján a szovjet hadsereg bevonulása után 1944 végén kikiáltották Zakarpatszka Ukrajna függetlenségét, melynek a Szovjetunióhoz csatolását a következő évben Csehszlovákia is elismerte. A magyarság tétlenül nézte a terület elcsatolását, az ellenállás hiányához az is hozzájárult, hogy a terület férflakosságából mintegy 40.000 magyart és németet hurcoltak el közmunkára.

Csehszlovákiában a szovjet bevonulás után Edvard Beneš csehszlovák köztársasági elnök nyíltan kijelentette „Csehországot a németektől, Szlovákiát a magyaroktól meg kell tisztítani”. Ennek szellemében jelentek meg a németek és magyarok vagyonának elkobzásáról, illetve zár alá vételéről, majd az állampolgárságuktól való kollektív megfosztásukról intézkedő Beneš-dekrétumok. Jugoszláviával és Romániával ellentétben, ahol a közigazgatás berendezése után megszűntek az atrocitások és a kisebbségek integrálását tűzték ki célul, Csehszlovákiában a németeket és a magyarokat tartották felelősnek a „belső bomlasztásért” a második világháborút megelőzően, ezért a kitelepítésüket szorgalmazták.

A pozsonyi hídfő kibővítése, 1947

A magyar külpolitikának megoldást kellett találnia a szomszédos országokban élő magyarság problémáira és a lehető legkedvezőbb határok elérésére. A magyar kisebbség helyzetét illetően 1945 tavaszán úgy Jugoszláviában, mint Romániában megszűntek a kisebbségekkel szembeni atrocitások. Csehszlovákia esetében viszont lépéskényszerbe került a magyar kormány. A 600 ezres felvidéki magyarságból a csehszlovák kormány mintegy 31.000 anyor-országának minősülő személyt kitoloncolt és csaknem 10 ezer főt Csehországba telepített. A magyar–csehszlovák **lakosságcsere egyezmény** és az azt követő egyezmények értelmében 73.183 magyarországi szlovák költözött Csehszlovákiába és mintegy 89.600 felvidéki magyar Magyarországra. A Csehszlovákiában maradtak pedig továbbra is ki voltak téve az áttelepítési akcióknak és a reszlovakizációnak.

A magyar béke-előkészítés legfőbb szerve a külügyminisztériumban Kertész István vezetésével 1945 nyarán létrejött **béke-előkészítő bizottság** volt. Sokan a „második Trianon” felelősségét a magyar diplomáciai kar és Gyöngyösi János külügyminiszter felkészületlenségében látják, a magyar béke-előkészítés legnagyobb hiányossága azonban nem a magyar diplomaták szakértelmében keresendő, hanem abban, hogy a koalíciós pártok ellentétei és a kormánypolitika bizonytalansága miatt hiányzott világos célrendszer.

Közép-Európa népesedési, gazdasági és történelmi viszonyairól a nagyhatalmak rendelkeztek a szükséges információkkal, hiszen mindhárom ország (Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Szovjetunió) a háború ideje alatt a rendelkezésére álló szakértők segítségével tájékozódott, és a különböző bizottságokban próbálta lefektetni az elkövetkező béke alapelveit. A magyar kormány

másik gyengesége az volt, hogy nem rendelkezett a szükséges információkkal (nem tudott a Külügyminiszterek Tanácsa 1945 szeptemberi londoni üléséről, ahol az angol-szász hatalmak szembeszegültek azzal a szovjet kéréssel, hogy egész Erdély Romániához kerüljön), és így nem érzekelte a békefolyamat előrehaladását, és nem szögezte le időben a magyar célokat.

A **magyar békecélok** megfogalmazására – a belpolitikai harcok miatt – csak 1946 áprilisában kerülhetett sor. Gyöngyösi János magyar külügyminiszter felkérésére Jakabffy Imre kidolgozta a 22.000 km²-esként ismert tervet. E szerint Magyarország 22.000 km² területet követelt Romániától. A magyar békecélok eme megfogalmazása arra alapozott, hogy az országnak csak Romániával szemben van reális lehetősége területi követeléseit érvényesíteni. A béke-előkészítés több szakértője, Teleki Géza és Rónai András „jogfeladással, nemzetárulással” vádolták Jakabffyt, és a tervet támogató Révay Istvánt, az Államtudományi Intézet vezetőjét. Érvelésük alapja az volt, hogy egyetlen magyar kormánynak sem áll jogában lemondani a területekről, mert ezzel lemond annak lehetőségéről, hogy a nemzetközi helyzet esetleges kedvező fordulata esetén az ország újra beterezthesse jogos követeléseit.

Rákosi Máttyás titkos moszkvai útja során 4–10.000 km²-nyi terület Magyarországhoz csatolására kapott ígéretet, így a magyar kormánydelegáció 1946. április 9–18-i moszkvai útja előtti este megbízták Jakabffyt, hogy készítsen újabb tervet. Ezen már csupán 11.800 km²-nyi terület átcsatolása szerepelt, amelyen 442 ezer magyar és 421 ezer román élt. A magyar delegáció egy maximális 22.000 km²-es és egy minimális 11.800 km²-es revíziós

Magyar delegáció Truman amerikai elnök-nél Nagy Ferenc és Rákosi Máttyás vezetésével, 1946

KRONOLÓGIA

1944. november 9. A kolozsvári Világosság lapzártaival ismerteti id. Teofil Vescan főispán falragaszokon közzétett 7-ei közleményét, mely szerint Észak-Erdély szovjet katonai közigazgatás alá tartozik.

1944. november 26. „A Kárpátontúli Népi Bizottságok küldöttjeinek első kongresszusa” a munkácsi filmszínház épületében kikiáltotta Zakarpatszka Ukrajna függetlenségét és kifejezte egyesülési szándékát a Szovjetunióval.

1944. december 1. Kolozsváron „Észak-Erdély ügyeinek intézése” céljából megalakul az Országos Demokrata Arcvonal Észak-Erdélyi Központi (Legfelsőbb) Tanácsadó Testülete, melyben 12 fő képviselte a Román Demokrata Szövetséget, 6–6 fő az Román Kommunista Pártot, a Román Szociáldemokrata Pártot, a szakszervezeteket és az Magyar Nemzeti Szövetséget, 4 fő az Ekésfrontot, 2–2 fő a Hazafiak Szövetségét, a Zsidó Demokrata Népközösséget és a Népvédelmi Egyesületet.

1945. március 6. Mihály király a szovjetek követelésére kinevezi a baloldali Petru Grozát miniszterelnöknek. Az új kormány Sztálintól március 8-án megkapja az engedélyt a román közigazgatás Észak-Erdélybe történő bevezetésére.

1945. június 29. A Szovjetunió és Csehszlovákia államközi szerződést kötött Kárpátalja elcsatolásáról.

1945. augusztus 2. Megjelenik Csehszlovákiában a 33. számú elnöki rendelet, amely a csehországi magyarokat és németeket megfosztotta állampolgárságuktól.

1945. november 15–18. Az MNSZ vezetősége az erdélyi magyarság nevében kijelenti: „Tudatában vagyunk annak, hogy az erdélyi nemzetiségi kérdés megoldása nem határkérdés. [...]”

1946. február 27. Gyöngyösi János magyar külügyminiszter és Vladimír Clementis cseh külügyi államtitkár aláírja a magyar–csehszlovák lakosságcsere egyezményt.

szédos népek érdekében a tartós béke és a nemzeti kisebbségi problémák kielégítő megoldása biztosítható.”

Kis Újság 1946. február 20.

Korabeli erdélyi szamizdat

Balogh Edgár második éneke

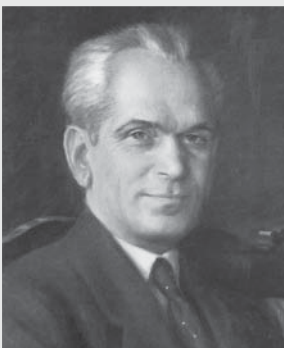
Benes is kidobott, Pozsony is elűzött,
A kuruc Felvidék a pokolba küldött.
Mint a kóbor kutya, hazátlanul élek,
Nem ér egy ócska lejt bennem a jó lélek.

Székely feleségem átkozzál el engem!
Rapsonné rózsája szurkálja a lelkem,
Legyen az én sorsom világ megvetése,
Merthogy minden tettem magyar szenvedése

Eladtam a székelety Gróznának, oroszoknak,
Egyengettem útját minden földi rossznak,
S míg a magyar népnek kenyeréből ettem,
Kurkóval, Csákánnyal sírásója lettem.

Révai elvtársam! Jó labanc pájtásom,
Népem sírja után a magamét ásom!
Görnyedt testem oda undorral bedobják,
Sírhanom szelíden a kutyák locsolják.

Közl.: *Források a romániai magyar kisebbség és a magyar-román államközi kapcsolatok történetének tanulmányozásához 1944–1978.* Válogatta, összeállította, a jegyzeteket írta: Vincze Gábor. <http://adatbank.transindex.ro/cedula.php?kod=272>

Gyöngyösi János

tervet vitt magával Moszkvába. Sztálin nem ellenezte, hogy a magyar delegáció a békekonferencián felvesse a magyar-román határ Magyarország javára történő kiigazításának kérdését, Molotov szovjet külügyminiszter pedig a kérdésnek kétoldalú román-magyar tárgyalásokon való megoldására szólította fel a küldöttséget.

A fogadtatás külsőségeitől elvakult küldöttség hiú ábrándokat ébresztett a magyar közvéleményben az elkövetkező béketárgyalásokkal kapcsolatban. A moszkvai látogatás eredményeivel felverte Budapest megpróbált kétoldalú tárgyalásokat kezdeményezni Romániával az erdélyi kérdéstről. A magyar külügyminisztérium Sebestyén Pált küldte Bukarestbe, hogy a tárgyalásokat előkészítse, a tárgyalásoktól azonban a román fél kategorikusan elzárkózott, és emlékeztette a magyar követet, hogy amikor 1945 végén ők tettek ilyen ajánlatot, erre nem volt a magyar részről fogadókészség. A Magyar Kommunista Párt is megpróbált engedményeket kicsikarni a román testvérpárttól, hogy ezzel is segítsék a kommunista párt magyarországi pozícióinak erősítését. A temesvári titkos találkozón azonban a román elvtársaik szintén elzárkóztak a tárgyalásoktól. A román kommunisták mindezt annak tudatában tették, hogy 1945 első napjaiban Sztálin a Moszkvában tartózkodó román kommunistáknak megígérte, hogy amennyiben egy kommunista befolyás alatt álló kormány létrejön, Észak-Erdélyt Romániához csatolják, másrészt a magyar delegáció moszkvai útja után Dekanazov szovjet külügyi népbiztos-helyettes a román követet biztosította a további támogatásáról

és tájékoztatta, hogy a magyar küldöttségnek semmilyen konkrét ígéretet nem tett.

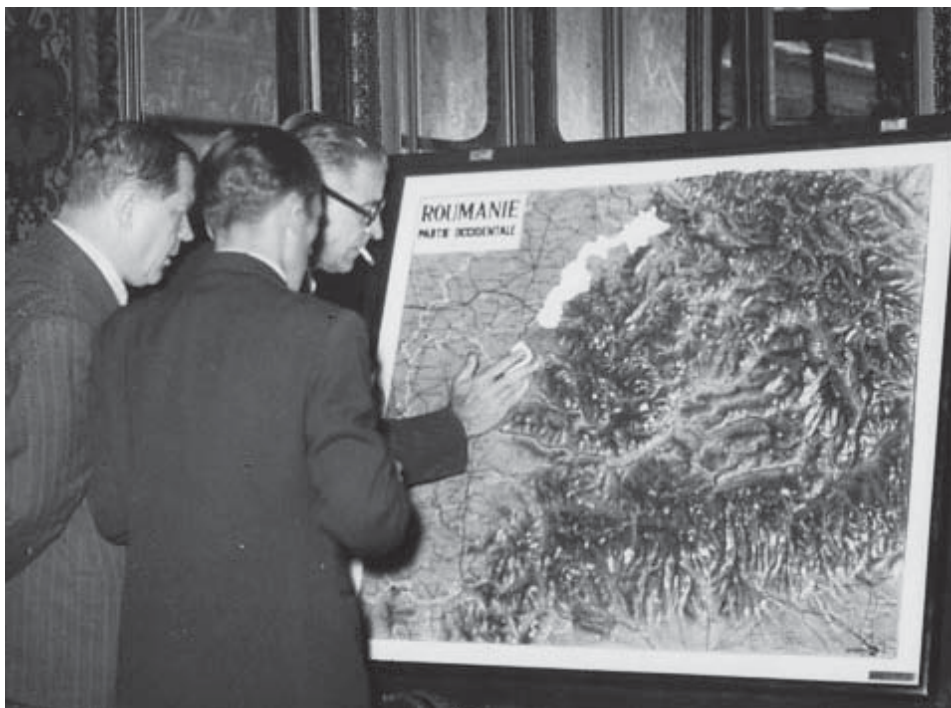
A magyar kormányküldöttség moszkvai útja után az erdélyi magyarság hagyományos intézményeinek vezetői: Márton Áron római katolikus püspök, Vásárhelyi János református püspök, Lakatos István, a Szövetség Szövetkezeti Központ elnöke, Korparich Ede, a Hangya Szövetkezeti Központ elnöke, Szász Pál, az Erdélyi Magyar Gazdasági Egylet vezetője megfogalmazták az álláspontjukat a békeszerződéssel kapcsolatban, miszerint a magyar kormány önkéntes felajánlással nem mondhat le Erdélyről.

A **Külügyminiszterek Tanácsa** által az 1946. május 7-ei ülésen hozott döntés – az 1938. január 1-ei határ helyreállítása – nyilvánosságra kerülése hidegzuhanyként hatott a magyar kormányra. A döntés megváltoztatásához szükséges nagyhatalmi támogatást azonban már nem tudták megszerezni. Egyik nagyhatalom sem kívánta újra kinyitni az „Erdély dossziét” és ezzel veszélyeztetni az európai béke tárgyában kialakult bonyolult egyezségrendszereket.

A határmódosítások esélyének csökkenésével párhuzamosan a magyar béke-előkészítés számára egyre fontosabb prioritásként jelent meg a szomszédos államokban maradó magyar kisebbségeknek a nemzetközi szervezetek által garantált intézményes védelme. A magyar külügyminisztérium elkészítette az erre vonatkozó szerződéstervezetet, az ún. Kisebbségi Kódexet, és benyújtotta a párizsi békekonferenciának, amely azonban azt nem tűzte napirendre. A békekonferencia megerősítette a Külügyminiszterek Tanácsának az erdélyi kérdésben

Gyöngyösi János aláírja a párizsi békeszerződést

A román delegáció a párizsi béketárgyaláson

hozott májusi döntését és a prágai kormány által kért öt helyett három, a Duna jobb partján fekvő falut stratégiai okokból Csehszlovákiához csatolt, ugyanakkor főleg amerikai nyomásra elvetette 200.000 felvidéki magyar egyoldalú kitelepítésének lehetőségét.

A békekonferencián **a magyar küldöttség az egyetlen jelentős sikerét** a felvidéki magyarok egyoldalú kitelepítésének megakadályozásában érte el. A területi kérdésekben a magyar kormánynak a nemzetközi kapcsolatok rendszerében betöltött pozíciója azzal, hogy szomszédai (Jugoszlávia,

Csehszlovákia) a szövetségesek oldalán fejezték be a háborút, eleve rossz volt. Ezt a helyzetet tovább rontotta, hogy a Szovjetunió számára a román kommunisták hatalomra juttatása egyre fontosabbá vált, és ennek rendelték alá az erdélyi kérdést. A budapesti béke-előkészítés szakszerű munkája nem tudta a pozíciókat javítani, hiszen a pártok a belpolitikai küzdelmeknek rendelték alá a békeszerződés ügyét, s amikor megteremtődött a konszenzus a békecélokot illetően, az már késő volt a magyar érdekek hathatós képviseléséhez.

Tudja-e?

■ **Demeter Bélát** (1910–1952) a Magyar Béke-előkészítés Románia-, illetve Erdély-szakértőjét, az erdélyi információgyűjtés megszervezőjét Magyarország 1951. április 18-án kiadta Romániának, hogy az erdélyi magyar vezető személyiségek – Márton Áron, Lakatos István, Venczel József stb. – hazaáruulási perében bizonyítsa: bizalmas információkat szolgáltatnak ki Magyarországnak. A vallatások ideje alatt a börtönben halt meg 1952. december 24-én.

■ Párizsban „szerencse” sem kedvelt a magyar béke delegációnak. A futár a magyar memorandumokat véletlenül a Román Bizottság helyett a Román Delegációnak továbbította, amely miután elolvasta és lemásolta, továbbította azt a békekonferencia titkárságának.

1946. május 2. Márton Áron átadja Nékám Sándor nagykövetnek a nagy múltú erdélyi magyar intézmények vezetőinek memorandumát. Ebben az aláírók többek közt kijelentik: „Az erdélyi magyarság felfogása szerint, sem neki magának, sem pedig a magyar kormánynak nincsen joga Erdély tekintetében, amely a magyarság összességének is létfontosságú kérdése, önkéntes felajánlással területi lemondásba belemenni.”

1946. május 7. A Külügyminiszterek Tanácsa párizsi ülészakán a Romániára vonatkozó békeszerződés-tervezet vitája során az 1938-as magyar–román határ visszaállításáról döntöttek.

1946. július 29.–október 15. A Külügyminiszterek Tanácsa által összehívott Párizsi békekonferencia kidolgozta a Németország volt szövetségesével (Olaszország, Magyarország, Románia, Finnország, Bulgária) megkötendő békeszerződés-tervezeteket.

1947. február 10. Párizsban a magyar kormány nevében Gyöngyösi János külügyminiszter aláírja a békeszerződést.

IRODALOM

- Fülöp Mihály–Vincze Gábor: *Revízió vagy autonómia. Iratok a magyar–román kapcsolatok történetéről.* Teleki László Alapítvány, Budapest, 1998.
- Hornyák Árpád: Délszláv rendezési tervek és területi követelések a második világháborúban. *Századok* 2007. 1. sz. 57–86.
- Olti Ágoston: A Román Béke-előkészítő Bizottság tevékenysége (1944–1946). *Századok* 2007. 1. sz. 29–55.
- Popély Árpád–Štefan Šutaj–Szarka László: *Beneš-dekrétumok és a magyar kérdés, 1945–1948.* Attraktor, Gödöllő, 2007.
- Romsics Ignác: *Az 1947-es párizsi békeszerződés.* Osiris Kiadó, Budapest, 2006.
- Rubicon* 2007. 1–2. sz. Második Trianon c. tematikus szám.
- Vadkerty Katalin: *A belső telepítések és a lakosságcsere.* Kalligram, Pozsony, 1999.